

JOAN RIERA

UNA APROXIMACIÓ A LA CIÈNCIA MEDIEVAL

IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Poblet, 7-9 de juny de 1985
Actes, Vol. I

Cap testimoni pot ésser més imparcial i de major relleu que el de l'historiador anglosaxó George Sarton. Encara que el seu nom de pila fou George Alfred Sarton, és pel cognom que la comunitat científica internacional, coneix d'habitud una de les figures capdavanteres de la història de la Ciència al segle XX. He dit anglosaxó, i en realitat fou belga de naixença, encara que la major part de la seva vida va transcórrer en començar la Primera Guerra Mundial als Estats Units d'Amèrica, del 1915 fins la data del seu traspàs el 1956. Havía nascut al si d'una família d'enginyers, i encara que estudià Filosofia a la Universitat de Gant, ben aviat s'interessà pels estudis d'Història de la Ciència, fins atènyer, sens dubte, un merescut prestigi internacional. No és el meu propòsit de fer un balanç detallat de la seva peripècia biogràfica, més aviat subratllo la seva vàlua i el prestigi indiscutible de què gaudí. Entre d'altres la revista *Isis*, apareguda del 1913 endavant i consagrada a la història de la Ciència, una de les publicacions de major audiència universal d'aquesta especialitat, en dóna testimoniatge. Propulsor del 'new humanism' en la recerca científica, compta amb una bibliografia realment impressionant, dels títols de la qual, sobresurt una obra fora de mida, em refereixo a la monumental *Introduction to the History of Science* que abraça de forma enciclopèdica i universal tots els sabers humans de tots els pobles, llengües i latituds, del període arcaic, fins les darreries del segle XV. Sens dubte es la millor aportació crítica i bibliogràfica que mai cap historiador ha fet al passat del pensament científic. Sembla paradoxal que hom hagi pogut enllestir una obra semblant al llarg d'una vida científica.

Desconec qualsevol relació de Sarton amb els Països Catalans, més aviat penso que la *Introduction*, fou escrita tot consultant els treballs de Millàs i Vallicrosa, així com els repertoris catalans de Rubió i Lluc, Asín Palacios, i González Palencia, Rovira i Virgili, així com Torres Amat, Francisco Vera, que són els únics autors peninsulars que a títol personal figuren en la *Bibliografía General*, encara que en els estudis biogràfics particularitzats dels científics hagi incorporat la millor bibliografia universal sobre cada tema concret.

La *Introduction*, són cinc gruixuts volums, de més d'un miler de planes cadascún, amb més de cent mil cites bibliogràfiques, la qual cosa la converteix de consulta obligada pel que respecta al període anterior al Renaixement, o sigui Antiguitat i Edat Mitjana. Estructurada d'acord amb els plans traçats, el primer volum fou imprès el 1927, i vint-i-un anys després o sigui el 1948, sortia el cinquè i darrer de l'obra completa. Estampada per l'Intitució Carnegie de Washington, no ha estat encara superada i potser no ho serà en el que resta de segle XX. Deixo de banda qualsevol comentari sobrer i em limito a constatar un fet incontrovertible. Res de millor doncs que revisar detalladament aquest monument de la Història de la Ciència del món antic i medieval, per copsar el judici que va mereixer a l'historiador belga-nordamericà l'activitat científica dels Països Catalans dels segles XIII al XV, moment d'esplendor de la confederació. No cito doncs Sarton com a testimoni personal, més aviat és l'expressió del que unànimement pensen els historiadors de la ciència i pensament humà dels períodes susdits. No enceto cap polèmica, més aviat subratllo els seus mots i assajo d'introduir el lector català en la feaent unitat col·lectiva del treball i producció científica dels Països Catalans a l'Edat Mitjana. L'obra de Sarton és d'un realisme i concisió envejables, ni un mot sobrer, sense parafrasis, enceta amb quatre paraules i dibuixa els fets sobresortints, i dóna de cada període les dades fonamentals, la bibliografia pertinent i les fonts manuscrites, arxius i edicions posteriors. Conté, val a dir, una insuperable i rigorosa informació de tots i cadascún dels aspectes del pensament humà fins el segle XV. Donada la precisió i detall de l'obra, les al·lusions i reflexions sobre l'evidència d'una Ciència catalana medieval, cobra major relleu en un autor tan concís. Sigui'm permès doncs de reincidir en els seus criteris de valoració.

Allò que més sorprén és la claredat amb que Sarton parla dels catalans i de la ciència catalana con un fet nacional consolidat al llarg de l'Edat Mitjana. Posa en relleu la condició catalana dels científics i pensadors valen-

cians i mallorquins, i a més a més té una escrupulosa cura d'anotar puntualment la divergència nacional dels territoris políticament pertanyents a Castella de la sobirania del Casal de Barcelona. Es clar que el mot Spain, com el de France, surt de vegades i capítols sencers hi són concebuts unitàriament, tot remarcant però la diversitat entre França i Provença, i entre les terres luses, castellanès i de la confederació catalana. La conclusió que hom en treu, si en té cura i paciència suficient d'empassar-se i anotar les aportacions de Sarton a la Ciència Medieval dels Països Catalans, és ben senzilla: hom no sols pot parlar d'una ciència catalana medieval, sinó que fins i tot aquesta activitat científica fou la més important de la península ibèrica. D'altra banda el fet unitari, tot salvant les diversitats regionals, entre el Principat, País Valencià i les Illes, és un fet científicament demostrat i plenament assumit en el monumental treball de l'historiador belga-nordamericà George Alfred Léon Sarton.

Si se'm permet no puc deixar les cites, posat que fóra la millor manera d'ésser fidel al pensament i concepcions historiogràfics de George Sarton. En la introducció prèvia al segle XIVe, sota l'epígraf 'Spain' ens diu el següent: 'Comparada amb Itàlia, la vida intel·lectual de l'Espanya cristiana fou pobra, i fou realment més aviat catalana que no pas espanyola en sentit estricte. D'antuvi els dos grans escolars de l'Edat Mitjana foren catalans: Arnau de Vilanova i Ramon Llull'. Dos catalans, que pertanyen el primer al País Valencià i el segon a l'illa de Mallorca, és clar que eren catalans i per catalans així ho entenen tots els medievalistes seriosos de prestigi internacional. Hi ha en les exposicions de Sarton una enorme cura, precisió i detall que tot respectant no podem deixar pas de lloar, així entre els homes genials de 'Catalonia' segueix citant entre d'altres Antoni Andreu, l'obra del qual fou enormement popular, Gui de Terrena i Bernat Oliver, l'obra del qual *Excitatorium mentis ad Deum* fou, diu Sarton, la més important en el seu gènere a la península, tot afegint aquestes paraules angleses que no em sé estar de reproduir: "Bernat, it is true, was a Valencian, that is, a Catalan not in the strict political sense, but in the linguistic one. His *Excitatorium* was soon translated into Catalan, the Catalan version being one of the early classics of that language". La unitat de cultura i de llengua, altrament no podia ésser, resumeix el pensament de l'historiador abans citat. A més a més hi afegeix l'únic espanyol realment (*The only real Spaniard*) fou Vargas de Toledo. Sarton doncs restringeix el mot 'spaniard' als castellano-parlants.

Si revisem les referències a l'Alquímia medieval, hi ha un epígraf sencer que sota el mot 'Catalonia' torna a incloure les aportacions de Llull, Arnau de Vilanova i del jueu Raimon de Tàrraga. La mateixa constatació de la realitat catalana és de vegades reafirmada, algun cop però amb major energia que en els fragments fins ara enumerats. Un aspecte bàsicament imprescindible en l'esdevenir dels Països Catalans al llarg de l'Edat Mitjana fou el comerç de la Mediterrània i ensems per raons obvies, la creació d'una genuïna Escola de Cartografia Catalana, una de les més importants dels segles XIII i XIV. La demanda burgesa i reial de coneixements nàutics i cartogràfics, al servei de l'intercanvi comercial, fructificà de forma extraordinària a casa nostra. No és doncs estrany que, en encetar Sarton aquesta rama de la Ciència i Tecnologia medieval, posi en relleu la peculiaritat i significació dels catalans. S'hi refereix a Spain, és a dir a Espanya, en un sentit no pas polític ni tan sols cultural, sino exclusivament geogràfic, és a dir a les terres peninsulars de l'Atlàntic fins la Mediterrània. Tot advertint el lector actual d'un possible malentès puntualitzat que el mot Spain, té un sentit geogràfic. Sarton considera a l'Edat Mitjana que hom pot acceptar la denominació d'espanyol ('spaniard') en dues accepcions: la primera, en sentit estricte, equival a castellà, i en segon lloc Spain, de forma ampla hom pot emprar-la per tal de designar la península sencera, tot inclouent-hi les terres luses de ponent. Sarton subratlla les expedicions nàutiques més importants de Jaume Ferrer que sortint de Mallorca el 1346 aplegà fins la regió de Rio de Oro en la costa atlàntica occidental, superant així els italians

Ugolino i els Valdino Vivaldi.

De vegades el nostre autor, les concepcions del qual sobre la Ciència catalana medieval analitza registrant les seves anotacions i valoracions, sense escriure les aportacions erudites i les dades obteses al llarg d'un balanç d'escorcoll bibliogràfic. Considero oportú d'advertir al lector, que allò que assajo d'explicar són les valoracions i enfocaments que la producció i activitat científica dels Països Catalans va merèixer en l'obra de George Sarton. Així en ocupar-se dels traductors peninsulars de la primera meitat del segle XIV, refereix que els dos traductors més importants de la península ('Hispanic peninsula') són Arnau de Vilanova i Ramon Llull, la qual cosa ens posa sobre la pista de l'actiu intercanvi científic a l'àrea catalana, capdavanter de la resta dels països peninsulars. La comunicació científica fou més fecunda al segle XIV a Catalunya que enlloc de la península, en bona mesura l'activitat era menada fonamentalment a les versions de l'àrab al Ifatí. Tots dos, Llull i Arnau de Vilanova, són presents a les esferes europees, com París, Montpeller, Nàpols i d'altres ciutats italianes. Potser la versió més famosa, i la més coneguda a l'Europa medieval, diverses vegades editada i reeditada als segles XV i XVI fóra el Regimen sanitatis, de l'Escola de Salern, que reelaborà Arnau tot dedicant-lo al Rei Jaume II el 1307.

De forma paral·lela Sarton té bona cura de distingir, fet de vegades bastant difícil, l'activitat intel·lectual de les minories hebràiques medievals de la península, tot subratllant la procedència portuguesa, castellana o catalana dels jueus, molts dels quals menaren tasques importants en les traduccions científiques i en l'exercici medical. Sarton en efecte distingeix i ens ho adverteix amb les paraules que cito textualment: "Please note that the translating activities of Jewish physician occur in the main sectors of the peninsula, Portuguese, Castilian, and Catalan".

De vegades l'historiador creu adient de distingir entre Espanya i Catalunya ('Spain and Catalonia'), sobretot quan s'ocupa al llarg del segle XIV de la història de les idees, capítol del qual ens diu: "Tan aviat com travessem els Pirineus la història de les idees s'inicia amb Arnau de Vilanova i Ramon Llull". Als autors citats agrega Guiu de Terrena i l'autor anònim del Llibre del consolat del Mar. Davant aquest quatre catalans ('these four catalans') només diu Sarton hom pot contraposar dos espanyols, o sigui castellans: Alvaro Pelayo i Don Juan Manuel. Com venim comentant l'existència dels trets diferencials profunds entre els Països peninsulars al llarg de l'Edat Mitjana plana en l'obra de George Sarton, i en el fons aquestes conviccions historiogràfiques, hem d'insistir-hi no fan sinó palesar una realitat plural entre els Països Catalans i el Casal de Barcelona. Deguem assumir - confessa aquest autor literalment - que les forces centrífugues, qualsevol que fos llur origen, social o purament lingüístic, foren molt més fortes a la península hispànica, que no pas a Itàlia. És a dir que la diversitat i les fronteres socials i de llengua entre els Estats peninsulars fóren més acusats entre nosaltres i els veïns castellans.

Que un historiador nascut a Bèlgica i que treballà al llarg de quaranta anys als Estats Units, i del qual sabem que presumiblement mai no va residir entre nosaltres, accepti la realitat catalana com un fet objectiu i la proclamï, així com és, sense escarafalls, tot dient les coses pel seu nom, ens ha de sorprendre, com de vegades s'ha esdevingut i sovint encara s'esdeve malauradament, que professors universitaris de l'Estat espanyol, vulguin, tot desvirtuant la realitat històrica parlar d'una Ciència espanyola medieval, cosa que de cap de les maneres pot ésser demostrat objectivament. Al llarg del segle XIV la producció científica dels Països Catalans és un bocí d'Europa i hom està en comunicació constant amb els centres francesos i occitans com París i Montpeller, així com Itàlia i sobretot Nàpols, amb uns trets específics i clarament diferencials.

Sorpren, encara que no ens hauria de sorprendre, tractant-se d'un científic de la mida de Sarton, el concepte i delimitació que fa de la llengua catalana com a fet cultural nascut al si de l'Edat Mitjana. L'historiador considera la llengua catalana al seus començos influïda fins al punt de constituir

gairebé un dialecte occità, dialecte que hom deu agrupar sota el nom de català. Sarton confessa textualment, un fet que manta vegades, a les darreries del segle XX, una colla d'anaifabets i malintencionats valencians reiteradament volen ofuscar. ¿Qui pot parlar d'un idioma particular dels valencians? ¿Quin científic mínimament rigorós i responsable ho afirma, ens fa una greu injúria, i a més atempta contra la possibilitat de crear allò que ens manca: la unitat dels catalanoparlants, camí sense el qual no ens serà possible la supervivència col·lectiva com a comunitat i poble diferenciat. Deixem doncs que sigui l'autor belga-nordamericà qui ens digui quina és la llengua dels valencians i mallorquins: "El territori enclou no saïment la Catalunya estricta, sinó també la Cerdanya, el Roselló, València i les Illes Balears, fins i tot una part del Nordest de Sardènia, prop de l'Alguer (colonitzat pels catalans entre el 1353 a 1391)**". De vegades segons confirma Sarton, hom ha considerat els grups provençals i catalans conjuntament sota la denominació 'Els Països d'Oc'. Sarton home rigorós i fred a la cita puntual i acurada em sorprèn i sorprèn al lector català, quan confessa tenir al seu davant, al si del despatx de treball un mapa dels Països d'Oc que a més a més havia estat imprès a Barcelona. Ves per on, un científic universal, potser considerat l'erudit més important de la historiografia científica del segle XX fou un catalanòfil. No ho nego pas que són molts els estudiosos que han consultat l'obra de Sarton i aquest fet, la seva coneixença dels fets nostres no havia estat evidenciada. La veritat és que Sarton diu les coses en quatre paraules, la seva concisió es prodigiosa, com la llengua acurada anglesa en què hom va escriure els gruixuts milers de planes impresses. Al llarg de plana i mitja el nostre autor, refà i descriu l'origen i creació de la nostra llengua al llarg de les centúries medievals. Sigui'm permès de reproduir unes línies que considero mereixen ésser conegudes entre nosaltres: El català sembla haver-se desenvolupat una mica més tard que el provençal; el primer document en català - diu Sarton - és del 1171 del Monestir de la Roda. És clar que documents més primerencs poden haver-se perdut i que la llengua fou transmesa oralment abans d'ésser escrita. La literatura que ens ha pervingut és força anterior al segle XIII. Els primers escrits conservats són poemes lírics, algun sermó o textos religiosos en prosa. Els Trobadors foren més populars a Catalunya que no pas a les terres de Provença. De fet els nobles i senyors catalans no sols rebien els trobadors sino els provençals, que cantaven en provençal o català indistintament i de vegades tot barretjant ambdues llengües, cosa com diu Sarton afavorida per les profundes relacions. De vegades ens cita exemples de textos catalans al costat de 'llemosins', relligats en un mateix manuscrit.

Un dels primers, bé que potser el més primerenc text datable, constata aquest autor, són una col·lecció de proverbis, els Proverbis rimats, que pels volts del mil dos-cents, extrets de la Bíblia i de la Patrística, redactà Guillem de Cervera, senyor de Juneda i monjo de Poblet, mort el 1245. De les dades que George Sarton ens assenyala hom pot anar descabdellant la trajectòria nacional dels catalans al llarg de l'Edat Mitjana, una trajectòria que hi és reflectida tot acceptant un particularisme i una plenitud que sovint ens ha estat discutida, quan no rebaixada, pels nostres veïns de les terres de ponent. Si hom contrastava les concepcions historiogràfiques de l'autor l'obra del qual comento, amb les dels historiadors centropeninsulars, surten de seguida els prejudicis nacionalistes d'aquests en avaluar la realitat unitària dels Països Catalans als segles XIII i XIV. Ai las! que hi farem! Deixem que sigui el mateix Sarton qui ens dibuixi aquesta imatge brillant i objectiva del nostre país en el moment de màxima esplendor política. La llengua catalana, ens diu, fou finalment pel rei Jaume I lo Conqueridor, i cito textualment el text anglès, tot subratllant els mots catalans hi continguts, fou elevada a llengua oficial. Jaume I que visqué fins el 1276 ordenà l'ús

** G. Sarton: *Introduction...* vol. II, Part. II, pp. 342: "I have such a map, printed in Barcelona, undated, before my eyes as I write".

oficial de l'idioma català en lloc del llemosí. Així mateix encara que no en fou l'autor, determinà la compilació del Llibre de la Saviesa, que en part deriva directament de l'àrab. Sarton subratlla i eleva el nostre rei Jaume I a protagonista de primera magnitud en l'oficialització i suport polític a la llengua, així el 1235 tot vetllant pels orígens de la nostra llengua, el rei conqueridor convocà un sínode episcopal a Tarragona, que prohibí les traduccions de la Bíblia al Català, la qual cosa ens prova històricament que a primeries del segle XIII circulaven en la nostra llengua textos bíblics ara perduts. Fou doncs la llengua catalana una de les primeres a Europa a servir de suport i difusió al reiat bíblic, tot provant així la maduresa de l'idioma.

La més gran contribució de Jaume I, recull Sarton, és la Crònica dels seus fets. Aquesta fou la primera, comenta l'historiador citat, d'una sèrie de Cròniques catalanes, que hom pot considerar com les obres mestres de la historiografia medieval. El gran exemple de Jaume I fou continuat per Bernat Desclot, superada per la millor de totes que redactà Ramon Muntaner. Tanmateix Sarton cita la versió catalana que feu Pere Ribera de Perpejà pels volts de 1267, de la *Chronica Hispaniae* de Rodrigo Jiménez de Rada.

La consideració laudatòria que, en paraules de Sarton, mereix el nostre màxim polígraf medieval, Ramon Llull, és força elogiosa, l'autor citat considera Llull l'escriptor més sobresortint de la llengua catalana medieval, entre el 1272 i el 1315, autor de nombrosos escrits catalans en vers i en prosa. "Llull - diu Sarton textualment - és un dels pensadors més originals de l'Edat Mitjana, i les seves obres eventualment publicades en diverses llengües, exerciren un considerable influx en tota Europa. Llull va donar obres mestres que posaven la llengua catalana al mateix nivell que el francès o l'italià". En alguns aspectes Llull és considerat per Sarton com autor no igualat en altres llengües vernaculars europees de l'Edat Mitjana. No em sé estar de reproduir textualment els següent paràgraf en llengua anglesa, que posa en relleu l'abast i significació de la prosa catalana medieval, fet sovint ignorat i gairebé sempre silenciats pels historiadors i intel·lectuals castellans: "The third great language of the Hispanic peninsula, Catalan, was raised to a very high level by the genius of Ramon Llull. Some of his greatest works were written in Catalan, and this is the more obtainable in any other European vernacular. For example, the *Libre de contemplació en Deu*, an enormous encyclopaedia of practical Theology, the *Libre del orde de cavalleria*, the *Doctrina pueril*, the great religious and encyclopaedic romances *Blanquerna* and *Fenix*, etc."

Entre els llibres científics catalans del segle XIII, Sarton ens fa un breu resum, tot citant el tractat de falconeria "Lo libre del nodriment he de la cura dels ocells los quals se pertany ha cassa", cita la versió de la *Mulomedicina*, i sobretot la *Cirurgia* de Teodorico Borgognoni, a més a més de la col·lecció d'Aforismes mèdics de data desconeguda. La introducció a la *Història de la Ciència* de George Sarton aplega un conjunt de referències i dades certament molt precises entorn el passat de la llengua a l'Edat Mitjana, i el fet remarcable no és sols l'abundor i detall de les notes redactades, sinó més aviat l'esperit i la clara voluntat de comprensió i reconeixement envers la realitat diferencial nacional, lingüística i política de la vida catalana d'aleshores, tot concedint-li l'autonomia i dimensió històrica que li pertany, i que sovint hom ha oblidat de posar en relleu pels autors centropeninsulars. És així que les puntualitzacions de l'autor esmentat cobren la seva completa significació, que recull els millors elogis envers la nostra llengua. Esmenta, entre d'altres, la versió de l'àrab al romanç que Judà Bonsenyor feu per a Jaume II de diversos textos, entre els quals cal esmentar una col·lecció de proverbis i un tractat de medicina. L'embranchida de la nostra prosa científica medieval és fidelment recollida en les notes i aportació bio-bibliogràfiques de Sarton. De Jaume d'Agramont li reconeix la redacció del primer tractat mèdic sobre la pesta negra de 1348, text que l'il·lustre metge Heidetà conclougué el 24 d'abril d'aquest any. Sarton, excel·lent coneixedor de les fonts medievals, diu textualment que el codi de comerç medieval més important de l'Europa occidental fou redactat en llengua catalana, és tracta del *Llibre del Consolat*

del Mar, una de les aportacions més universal de la cultura catalana medieval. Val a dir que els Països Catalans i la llengua mai no han rebut una tan sincera i merecuda reconeixença per cap autor foraster de les terres peninsulars hispàniques de ponent com la que encloou l'obra de George Sarton. Realment les notes que hom espigola per cí i per líta en l'obra citada, són apunts i esbossos de dades i assaigs més detallats que caldria ampliar. Hem de tenir present que la Introducció a la Història de la Ciència, és una obra de consulta, d'una concisió necessària donada l'amplitud de temes i la diversitat cronològica, cultural i geogràfica que abraça. És per això que en una enciclopèdia de caire bio-bibliogràfic, on autors d'una vastitud notòria reben una atenció que no supera una pàgina de text, donat l'interés sintètic de l'obra, la consideració que mereix la ciència i la llengua catalana medieval, cobra encara major relleu.

Una llengua com la catalana, assenyala Sarton, que era aleshores vehicle de nombroses obres fonamentals, va donar-se de regles i normes, fruit d'una consciència gramatical, i tot sembla apuntar que els primers assaigs de normalització gramatical provenen de les contrades catalanes nord-pirinenques. L'obra Razós de Trobar de Ramon Vidal de Besalú, diu Sarton, cal suposar-la catalano-occitana, i és per això que dubta d'incloure-la entre els provençals o millor entre els catalans per raó de l'origen de l'autor. De tota manera puntualitza l'historiador diversos cops citat, les Razós de Trobar foren seguides de textos, que són, sens cap mena de dubte inequívocament catalans com la Doctrina de compondre dictats un tractat anònim o prosòdia, i les Regles de Trobar, compostes pel franciscà Jofré de Foixà entre el 1267 i el 1275, poc després ingressat a l'orde de Sant Benet. Sembla que les Regles foren escrites a Sicília entre el 1286 i 1291. Quelcom més tardana sembla el Doctrinal de Trobar dedicat a Ramon Cornet el 1324 i a l'infant Pere, fill de Jaume II el Just, i una Glossa o correcció al Doctrinal dedicada el mateix 1341 al mateix príncep Pere per Joan de Castelnou. Tanmateix l'obra sobresortint, en frase de Sarton, fou la provençal Las Leys d'amors que exercí força influència en les lletres provençals i catalanes.

Es clar que ara, donades les limitacions del nostre assaig, no podem transcriure totes i cadascuna de les referències i reflexions historiogràfiques que apunta George Sarton, el qual estableix i propugna una visió unitària de la llengua catalana medieval, hi compreses totes les regions dels Països Catalans, del Roselló fins a les Illes, passant pel Principat i el País Valencià. Al llarg dels diversos volums i dels nombrosos capítols de la seva Introducció, sobretot en el volum segon i el tercer, resta de forma detallada una clara concepció unitària i diferenciada de la realitat nacional o protonacional dels Països Catalans dels segles medievals. La valuosíssima i voluminosa obra que comento, procedeix amb una sistematització força rigorosa d'ordre cronològic i cultural, distingint amb cura les àrees diverses peninsulars, entre els portuguesos, castellans i catalans, tot incloent en els darrers les aportacions culturals i científiques dels actuals Països Catalans. La divisió cronològica segueix una divisió del segle en dues meitats, en les quals s'hi encabeixen, de mig en mig segle, les diverses aportacions de la ciència i del pensament humà d'àmbit universal, incloent-hi totes les llengües i cultures d'Orient. A hores d'ara no hi ha un treball amb les proporcions, els mitjans i les aportacions erudites i bio-bibliogràfiques que comporta la Introducció to the History of Science, mèrits entre d'altres que encimbellen l'obra citada als llocs més enlairats de la historiografia de la ciència al segle XX. No hi ha al nostre segle un treball d'ambició tan enciclopèdica i de resultats tan valuosos com els aconseguits per Sarton, projecte dèiem, proposat el 1912 en fundar la prestigiosa revista d'història de la ciència, Isis, encara en curs de publicació pels successors del seu fundador. Sarton sempre insistí en què la història de la ciència era per la seva mateixa naturalesa una disciplina enciclopèdica, és a dir consagrada a la suma total, a la comparació i a la síntesi. Tanmateix el seu interès per la història de la ciència venia dominat per unes molt concretes concepcions filosòfiques. El que realment pretengué aquest estudiós era de comprovar inductivament la unitat del coneixement.

ment humà i de la mateixa humanitat. La paradoxa entre les pretensions i els resultats aconseguits és corprenedora, Sarton plantejava una cosa i en resulta tot una altra al llarg del seu treball de més de mig segle. Malgrat la seva intenció i els pressupòsits universalistes i enciclopèdics, que proclamava el 1927 en donar a la impremta el primer volum de la Introduction, no aconseguí els objectius que d'antuvi hi traçava. Realment l'obra és com el títol detalla una 'Introducció', més enllà de la qual calia superar unes limitacions humanes i temporals que Sarton no pogué atènyer. El resultat, sinó tan conclouent com pensava el seu autor, és avuí una font d'erudició extraordinària on són catalogades i sistematitzades les branques del saber, de la cultura i de la ciència humana dels orígens fins a les darreries de la Baixa Edat Mitjana. És doncs una enciclopèdia humana, com aquesta, amb milers i milers de cites, que té una significació especial i un relleu marcat, les consideracions que un home de ciència, de clar tombant positivista fa entorn de la realitat catalana als segles medievals. No és doncs un estudi de la ciència i de la cultura dels Països Catalans medievals, ans al contrari, aquest és un minso i reduït capítol d'una obra realment envejable d'erudició i exactitud historiogràfica.

D'aquesta manera, el projecte unitari i enciclopèdic de Sarton en ocupar-se de la península ibèrica, recull i analitza la diversitat medieval hispànica, tot reconeixent la singularitat cultural, política i lingüística dels Països Catalans. Des de la seva concepció de la història de la ciència, és possible explicar com en una Introduction, com la que comento, siguin analitzades no sols dades de caire científic, sinó fets polítics, culturals i socials de tota mena. Al costat de consideracions sobre les idees físiques i matemàtiques sobre la botànica i la medicina, hi ha capítols sencers dedicats a les formes d'espiritualitat i a la creació artística i literària. El que Sarton volia i aconseguí tan sols de forma prèvia i introductòria, fóra d'arribar a una història total, partint del pensament científic i tècnic. Tracta doncs unitàriament filosofia i ciència, espiritualitat i religions, llengua i prosa científica, encara que de vegades l'obra hagi restat sols en una atepèida relació i cita cronològica d'autors i textos, d'edicions i cites, que són potser la més valuosa aportació de tota l'obra de Sarton avuí insubstituïble en la historiografia de la ciència.

Si se'm permet considero oportú, i que en farà més comprensible les seves consideracions al voltant del fet català, crec que s'ho val, de preguntar-nos ¿Què és la Història de la Ciència segons Sarton? La història de la ciència, ens diu textualment, és la història unitària de la humanitat, dels propòsits sublims, i de la seva gradual redempció. No cal dir que l'herència ideològica del Vuit-cents plana ara i adès en les concepcions historiogràfiques de Sarton. Així és fàcil de remarcar l'heretatge positivista, progressista i utòpic del pensament liberal del segle XIX. D'ací que la seva concepció de la ciència i de la història s'entengui com el progrèssiu avenç, i més encara que sols la història de la ciència pot il·lustrar i aconseguir el progrés de la humanitat. La visió dels Països Catalans de l'Edat Mitjana són doncs vistos amb aquests esquemes, i sortosament les aportacions de Sarton contradiuen els seus pressupòsits en el sentit que desenvolupà no gaire o gens aquestes concepcions positivistes, mentre recollí un gavadal de notícies i d'erudició de la història de la ciència i de la cultura de la humanitat, difícilment comprensible, en la tasca duta a terme per un home, al llarg de mig segle de treball i recerca històrica.

L'obra de Sarton i de forma cabdal la Introduction, foren tot altrament d'allò que el seu autor s'havia traçat com a fita. De forma paradoxal respon més a una monumental contribució bibliogràfica i documental, que no pas a una proposta ideològica i conceptual. És per aquesta senzilla raó, que al marge de la ideologia de Sarton avuí superada, ens resta el colossal treball acomplert, cosa per la que a hores d'ara és realment valorat i estimat aquest autor. La projecció enciclopèdica, fa dels cinc gruixuts volums una eina insubstituïble de treball, que abraça un període de més de dos mil·lennis de ciència i de progrès intel·lectual, de les altes cultures, fins a les darreries del segle XV, i que enclou gairebé totes les àrees de la cultura i del pensament humà: religió i filosofia, ciències físico-químiques i medicina, tecnologia

i ciències humanes, historiografia, sociologia, música i arquitectura, ciències jurídiques i els processos de transmissió cultural.

Donades les característiques i limitacions del nostre assaig, m'interessa de remarcar les notes, dades i concepcions que de forma unitària aporta de la ciència i el pensament català medieval. La tesi que se'n desprèn és favorable a l'existència d'una comunitat científica catalana a l'Edat Mitjana, comunitat científica que de vegades emprà el llatí, com la resta d'Europa occidental, i que sovint ho fa en llengua catalana. Hi ha, segons Sarton una activitat i un consum científic d'una comunitat catalana, i com a tal són considerats els Països Catalans al llarg de la Introducció. La dada convé retenir-la i subratllar-ne la seva significació; segons es desprèn de l'acurada lectura de la seva obra, hom pot parlar objectivament al llarg dels segles XIII al XV de l'existència d'una activitat, consum, producció i d'intercanvi científic amb la resta d'Europa d'una ciència dels Països Catalans. Aquesta tesi, la dimensió nacional o protonacional de la ciència a la confederació catalana medieval, troba un clar suport al llarg de les consideracions sartonianes. Haig de demanar excuses si no reporto tots i cadascuns autors catalans medievals, no pretenc de refer el passat de la nostra cultura i ciència medieval, ans al contari el que desitjo és de palesar la unitat dels Països Catalans al llarg de l'obra de George Sarton.

La primera i més important conclusió a que hom arriba al llarg de la consulta de l'opus sartonià és la constatació de l'existència d'una unitat interna de l'activitat i la ciència dels Països Catalans al món medieval. Als segles XIII i XIV i en bona mesura al XV la producció científica i tècnica, en llatí i català, del nostre país, suposava una presència nacional en la difusió i intercanvi científic europeu medieval. La informació de què gaudí Sarton i la seva prodigiosa capacitat erudita i crítica, ens sorprèn cada cop, pel respecte i la naturalitat amb què accepta el fet científic dels Països Catalans de l'Edat Mitjana, i ens sorprèn sobretot si comparem les concepcions historiogràfiques de George Sarton a les d'alguns medievalistes castellans com Menéndez Pidal i Sánchez Albornoz, tots dos partidaris d'una visió unitària d'Ibèria. La clau del pensament sartonià, respecte de la península hispànica a l'Edat Mitjana, és d'acceptar una realitat plurinacional, diversa en el contingut i diacrònica cadascuna de les quals, sobretot la catalana més primerenca, madura i oberta a Europa que la resta de les terres d'Ibèria. Segons Sarton, fins i tot, cosa d'altra banda lògica, el Roselló i la Ciutat de Perpinyà són incorporats a les terres dependents del Casal de Barcelona, i no pas sota l'ègida francesa, és per això que la Universitat de Perpinyà creada el 1350, la considera més aviat hispànica, que no pas francesa.

La realitat medieval de la nostra ciència, és i deu ésser un model a considerar, món de plenitud de clara connotació nacional o protonacional model al qual cal aspirar ara més que mai, tot afirmant i tot posant l'esforç col·lectiu de l'activitat científica i tècnica al servei de la nostra col·lectivitat, i en la que la llengua hi juga un paper primordial que cal recuperar a tots els nivells de creació i d'activitat del pensament humà, sigui prosa literària, sigui creació artística, sigui com en el cas present, la ciència i la tècnica amb les diverses branques de l'especialització de la recerca i del coneixement humà. Plenitud nacional, comunicació interna i projecte col·lectiu interregional dels diversos territoris polítics o plurestamentals de la nació catalana, és a dir dels Països Catalans. Unitat interna i projecció europea, intercanvi i relacions amb l'aveng científic, és així com voldríem la ciència catalana i la creació d'una prosa científica als Països Catalans de cara a les darreries del segle XX.

Els estudis i reports bio-bibliogràfics de l'autor assenyalen de forma particularitzada la unitat cultural i lingüística de les regions catalanes de l'Edat Mitjana. Així el teòleg, per exemple, Bernat Oliver, de l'ordre agustiniana, sovint consultat pels reis Alfons III i Pere IV el Cerimoniós, després nomenat Bisbe d'Osca (1337), d'on passà a Barcelona (1345) i darrerament al Bisbat de Tortosa (1346), fins al seu traspàs el 1348, és considerat per Sarton com un dels representants de la filosofia escolàstica als Països Catalans,

i autor de l'obra cabdal *Exercitatori* de la pensa a Deu, que primer fou redactat en llatí i després en català, del qual Sarton afirma textualment aquests mots que no em sé estar de reproduir: "The author of that translation had a marvelous command of the beautiful catalan language, but is unfortunately unknown". Així mateix en parlar de les formes de religiositat medieval, Sarton dedica estudis separats a Itàlia, França i per dir-ho amb les seves propies paraules a Catalunya, entenent és clar sota aquest corònim els Països Valencians, les Illes i el Principat. Quan Sarton es refereix a Catalònia, expressa l'equivalència del mot amb l'actual designació territorial dels Països Catalans. Es així com amb l'epígraf que encapçala amb 'Catalonia' hi enclou autors de les tres grans regions de llengua catalana, el mallorquí Ramon Llull i Nicolau Eimeric, els valencians Sant Vicent Ferrer i l'apòstata il·lenc Anselm Turmeda. Si se'm permet considero oportú de dir les coses amb els següents mots que manllevo a Sarton: "When we pass from the Italian to the Hispanic Peninsular, the first fact to draw our attention is the continued superiority of the Catalans over their Castilian neighbours. So much so that we must intitle this section not Spain, but Catalonia!" Ai tàs! Quin contrast amb les opinions de la historiografia dels grans medievalistes castellans abans citats! No em sé estar de dir que George Sarton sabé captar la nostra realitat, fins i tot en un obra no expressament dedicada a escatir la realitat medieval dels Països Catalans. Quantes vegades ens ha estat negada i rebaixada una veritat històrica tan senzilla, són al capdavant prejudicis centropeninsulars els que sovint emmascaren una realitat històrica i cultural que de cap de les maneres pot ésser silenciada.

De vegades un examen més aprofundit ens perfila les reflexions historiogràfiques de Sarton sobre la realitat i el pensament de la cultura catalana medieval. A través de les notes, incisos i comentaris marginals indirectes, entre cita i cita erudita i puntual referència bibliogràfica, és possible de recollir a petit trets, tota la comprensió i cabdal informació que Sarton posseï sobre el problema nacional dels Països Catalans, del qual ens fa anotacions puntuals. Aquest autor sembla i sorprèn d'estar al dia de la realitat col·lectiva de la nostra cultura i de la història de la llengua, recull i lloa l'esforç col·lectiu de la Renaixença, tot apuntant el miracle català de recobrament d'una identitat i d'una llengua que semblava gairebé perduda. No és doncs estrany que ens accepti com allò que som, és a dir un poble amb identitat nacional, d'història, de llengua al si dels països de la comunitat de pobles de l'Europa occidental. Vinculats territorialment a l'àrea peninsular i amb trets definidors i diferenciadors dels Països Castellans i Galàico-Portuguesos, amb estretes relacions d'origen amb Occitània. És clar que Sarton evita d'entaular polèmiques, i resum les seves reflexions a dades i trets objectius i de rigorosa comprovació historiogràfica, és en suma alligadora la connotació d'aquest autor per la realitat catalana. El seu enfocament i els presupòsits que menen les exposicions són basats, ara i adés, en la producció escrita, en l'obra científica i cultural acomplerta pels catalans al llarg dels segles XIII al XV, i això sí, tot constant els indisolubles lligams entre les tres grans regions de llengua catalana, aleshores pertanyents a la sobirania política del Casal de Barcelona. Fins i tot, les apreciacions del nostre autor abracen aspectes de les cultures minoritàries medievals, com el cas de la tradició científica medieval hebraica, de la que afirma l'exigència, malgrat l'enorme mobilitat del poble d'Israel, de distingir entre jueus castellans i de la confederació catalana-aragonesa, de la que, entre altres anotacions, em permeto de citar aquets mots: "The catalan jewish group is small but worthy of the splendid culture which the catalan christians were then developing in Barcelona, on the eastern coast of Spain, and in the Balearic Islands".

De vegades hi ha moments brillants, fins i tot en els que els catalans foren capdavanters de la cultura i la ciència universal, aspectes captats de forma singular en els llibres de George Sarton, sobretot pel que respecta alguns humanistes i lul·listes i així mateix de l'escola cartogràfica catalana medieval. Hi ha anotacions detallades de l'obra del barceloní Ramon de Sibiuda, de la seva vinculació tolosana, i pel poderós influx del pensament català

en Montaigne. fets sabuts és clar, però que en l'obra de Sarton troben un comentari encastat en un context de franca reconeixença de la singularitat i peculiaritat de la tradició lul·liana. D'altres, com Bernat Metge, jutjat com l'escriptor català més important del seu temps, que considera autor en la seva llengua natural al mateix nivell atès per l'italià i el francès d'aleshores

Sembla nogensmenys, al llarg de les valoracions aportades, que l'Astronomia i la Matemàtica, fou a la segona meitat del segle XIV, recull Sarton, una de les més grans contribucions dels Països Catalans a la cultura i a la ciència occidental, fins i tot Sarton parla de la necessitat de separar Catalònia de la resta de la península hispànica, donat la peculiar maduresa i la valuosa contribució de la cartografia catalana del tres-cents. És així que deguem entendre aquesta superioritat quan Sarton parla textualment d'un capítol de "Catalonia and the rest of the Hispanic peninsula", i és per això que afirma: "I am not acquainted with any astronomical or mathematical work done outside Catalonia in the peninsula", tal és el predomini absolut de la ciència cartogràfica dels catalans, al front dels quals hi cita els, entre d'altres, capdavaners Dalmau Ces-Planes i Pere Engelbert.

I qui diu l'Astronomia, diu també l'Alquímia en la qual excel·liren a Ibèria els autors de les regions catalanes. La producció alquímica dels Països Catalans fou realment fecunda i prolífica a la segona meitat del segle XIV, superior en contingut i vàlua a la resta de l'Europa Occidental i Oriental. Del sis capítols en que l'Alquímia és estudiada a la segona meitat del tres-cents, el primer lloc l'ocupa Catalònia, en els esquemes de George Sarton, que se situa al davant d'Itàlia, França, i la resta d'Europa. I és així que no s'està de deixar de posar en relleu l'alta participació dels catalans a l'Alquímia trescentista.

Particularment documentada, l'obra del nostre autor, sap triar la paraula exacta que, tot respectant les insalvables diferències temporals i geogràfiques, encerta en les seves formulacions i apreciacions conceptuals, com pocs i comptadíssims medievalistes centropeninsulars han sabut reconèixer. Que les coses són d'aquesta manera, val a dir-ho, palesen a bastament la cita que tot seguit reporto, i que detalla amb un rigor i objectivitat sense prejudicis la plural realitat d'Ibèria, és així que en ocupar-se del pensament geogràfic de la península al segle XIV, ens diu textualment: "It is necessary to entitle section Hispanic Peninsula, for neither of the tow men to be quoted was a Spaniard in the strict sense; the one was a Catalan and the other Basque, Much of the Spanish glory is of either Catalan or Basque origin, and yet Spain has consistently ill-treated these 'foreigners' on its own territory. Too often alas! Spain makes us think of a Stepmother living at the expense of tow despised stepchildren". Tot un seguit de reflexions d'un abast incalculable hi ha al darrera d'aquestes paraules de George Sarton sobre la realitat plural d'Ibèria i el problema secular de coexistència i veïnatge, tema que potser ens menaria massa lluny i que sols enuncio al lector. L'autor català del qual Sarton parla és nogensmenys el rei Pere IV el Cerimoniós, que tot continuant la tradició de Jaume I, el seu precursor, propulsà la historiografia i a més a més, suscità i patrocinà les traduccions de l'àrab al català, sobretot un notable llibre d'Agricultura. Sembla doncs com havem vist, que Sarton utilitza el gentilici spaniard i el corònim Spain en sentit estricte als castellans, i en parlar dels Països Ibèrics s'agrada de la denominació Hispanic peninsula. Així en parlar de les traduccions hebraïques reporta en primer lloc els autors de Spain, o sigui de Castella, i en segon lloc s'ocupa de Catalònia, és a dir dels Països Catalans. La qüestió de noms és resolta de forma objectiva per Sarton, qui empra una terminologia exenta de prejudicis nacionalistes i s'ajusta cada cop a la realitat històrica observada en la confluència cultural de la península ibèrica dels segles XIII al XV. En el fons, cal confessar-ho, una visió universal i comprensiva de la múltiple i plural realitat cultural, lingüística i política dels pobles ibèrics és plenament assumida en les concepcions historiogràfiques de l'obra que comento. La seva intenció no era altra que la fidelitat i la veritat de les fonts, i és així com no parla de Spain, sinó de Hispanic peninsula quan vol referir-se

a la realitat que abraça ibèria de la Mediterrània a l'Atlàntic. Tal vegada la pressió de mig mil·lenni de castellanització és un tabú, que havem sofert, i que de vegades ens obstaculitza de veure-hi clar la justesa i exactitud de les afirmacions sartonianes, que contrasten de mig a mig amb el castellanisme rabiós i virulent, inexacte i ideològic dels Menéndez Pidal, Madariaga, Sánchez Albornoz, els Ortega i Gasset, els Marías i Laíns i tutti quanti, no fan altra cosa que desvirtuar la realitat històrica peninsular en benefici de les respectives connotacions nacionalistes, és així com orfes i indefensos ens hem empassat, sense crítica, uns esquemes i patrons que cal revisar de soca-rel i posar en clar. Les conclusions que se'n deriven de les formulacions sartonianes són enormes, si al llarg dels segles XIII al XV els Països Catalans són un tot, també poden tornar a ésser-ho a hores d'ara, sense la fèrula ni l'ègida forastera que desnaturalitza i ens introdueix elements alienadors a la nostra realitat col·lectiva. I tot seguit entra a debat el procés de la decadència, la castellanització i una mena de qüestions, que no enumero i que el lector atent pot copsar de seguida. Com que tot plegat els catalans eren una realitat cultural, de llengua i històrica, amb estrets llaços polítics i econòmics, del Roselló al País Valencià, i del Principat a les Illes, també la proposta pot sortir endavant si ens ho proposem, i això al capdavant no pretén anar contra ningú, senzillament es tracta de refer i conrear un fet natural de pertinença a la comunitat històrica, de llengua i cultura de la que formen, malgrat tot i a pesar de mig mil·lenni de domini foraster, una part inseparable.

La llengua catalana al segle XIV

D'acord amb les dades de què ens dona Sarton àmplia notícia, un balanç de la ciència i del pensament humà al segle XIV, i la situació de la llengua com a mitjà d'informació, és significatiu respecte de l'ús i lloc que ocupa el nostre idioma amb xifres absolutes i relatives respecte de la resta de l'Europa occidental. Cal advertir tanmateix que les dades que ens ofereix no s'han de valorar de forma absoluta, posat que noves recerques podran incorporar elements fins ara desconeguts. Tanmateix el recompte socio-lingüístic que resumeix l'autor citat, aclareix no pocs dubtes, i ens posa sobre la pista d'un fet irrefutable: la importància numèrica i qualitativa de la prosa científica en llengua catalana i als Països Catalans al tres-cents. Encara que aproximades les conclusions que se'n desprenen tenen una connotació d'enorme importància, i al capdavant indiquen una positura de consolidació de l'idioma i de l'activitat científica dels Països Catalans al llarg de la Baixa Edat Mitjana, palesant així una maduresa i plenitud col·lectiva a la qual cal que novament aspirem. És clar que les xifres aportades han de servir més aviat de guia i d'indicador que no pas són definitives. Hi caldria esmerçar un estudi aprofundit, que en última instància no disposem encara sobre un tema tan suggeridor com la llengua, ciència i societat als Països Catalans als segles XIII al XV. En tant no disposem d'aquest treball d'erudició si se'm permet, i amb les reserves provisionals, són molt oportunes i significatives les valoracions establertes en els treball que comento. Amb tot és inqüestionable, i molt endavant de qualsevol premissa, l'alta consideració que en la ciència i el pensament humà va tenir primer l'àrab i després el -llatí, el primer, vehicle cultural de l'Islam i el segon de l'Europa cristiana medieval. Això sembla plausible i evident, encara que a mesura que avança la Baixa Edat Mitjana les llengües nacionals van adquirint cada cop major consideració en la prosa científica i tècnica abans reservada a la llengua clàssica llatina. Val a dir en favor de Sarton que aquest autor, en fer la valoració de les llengües nacionals en la difusió i vehiculació del pensament científic, prescindeix deliberadament dels escrits literaris, de creació narrativa, i centra tot el seu interès en l'anàlisi dels textos científics i tècnics. La parcel·lació cronològica és feta, migpartint el segle XIV en dues meitats, segons el conreu de la prosa en llengua llatina i idiomes nacionals europeus, que abracen del Bàltic fins la Mediterrània. L'anàlisi és feta quantitativament,

segons el nombre de textos redactats en cadascuna de les diverses llengües, i segons el recompte esmentat, el llatí a l'Occident ocupava el primer lloc en ordre de popularitat i conreu amb 415 textos científics, dels quals 192 corresponen a la primera meitat, en tant els restants 233 daten dels darrers cinquanta anys de la centúria. Les dades de la llengua àrab són una mica menors, importants però certament, 189 al llarg de tot el segle, desglossats entre les dues meitats en 85 i 104 respectivament a la primera i segona. La resta correspon a les diverses llengües nacionals sorgides a l'Edat Mitjana. Les respectives positures en ordre minvant són les següents:

Idioma	Total segle XIV (1300-1400)	XIV-1 (1300-1350)	XIV-2 (1350-1400)
1. Francès	73 textos	51 textos	22 textos
2. Italià	54	30	24
3. Alemany	27	15	12
4. Català	21	14	7
5. Anglès	14	10	4
6. Holandès	12	6	6
7. Castellà	8	4	4
8. Noruec	3	3	0

Segueixen en menor ordre d'importància numèrica l'islandès, amb dos textos al llarg del tres-cents el portuguès amb tres, i amb un sol text el suec i el provençal. Si consideraven la península hispànica com un tot geogràfic, el volum entre portuguesos, castellans i catalans sumaven 43 obres que aniria en tercer lloc, tot després d'Itàlia i França, i al davant de la resta de les àrees citades.

Pel que fa a la llengua catalana al llarg del segle XIV la seva situació, val a dir-ho, era de primera importància en el conreu científic, i palesava així l'alt nivell de cohesió interna i de vitalitat científica de què gaudiren els Països Catalans al tres-cents. Si hom amplia el punt de mira i considera, no sols l'Occident on el català és en quart lloc, després del francès i l'italià i molt prop de l'alemany, una positura realment valuosa, que malgrat tot subsisteix, si en lloc d'Europa contemplen el panorama de la situació de la prosa científica a Orient i Occident, hi compreses altres llengües, i àrees culturals i lingüístiques com l'hebreu i el xinès, grec i d'altres llengües, la situació de la llengua i l'activitat científica dels Països Catalans segons Sarton al segle XIV era al lloc setè, després del llatí, l'àrab, l'hebreu, el xinès, el grec, l'italià, el francès i l'alemany. La ciència i la prosa científica catalana del tres-cents era doncs la més avantajosa de la península ibèrica, tret que cal remarcar i que de forma objectiva posa en relleu les falses apreciacions que de vegades s'ha fet del nostre passat científic. És una dada que cal retenir quan de forma insidiosa hom adverteix el suposat perill de conrear llengües minoritàries, sense tenir en compte les fluctuacions històriques i la dinàmica que des de les esferes polítiques i institucionals té l'activitat científica i tècnica.

Sigui com sigui, i sense entrar en noves argumentacions erudites la valoració que Sarton fa de la llengua i de la ciència catalana medieval assoleix una significació especial, en concedir-nos un estudi particularitzat entre les llengües científiques medievals. L'argument s'ho val i cal que

a hores d'ara quan hom deu encetar el camí de la recuperació de la prosa científica catalana, aquesta lliçó moral ens serveixi d'esperó en favor d'una decidida voluntat, sense negligències de cap mena, envers el conreu sistemàtic i rigorós de la ciència i la prosa catalana. Les conviccions d'aquest autor que comento són d'una solvència i solidesa fora de qualsevol dubte, d'ací que hagi d'excusar-me si de vegades anoto fidelment allò que diu de la nostra llengua. Paga la pena d'anotar l'alçada científica i moral de George Sarton, que s'ha ocupat, en una obra de volada enciclopèdica com la Introduction to the History of Science, a detallar amb un rigor sovint desconegut el fet diferencial dels Països Catalans, de la nostra prosa i activitat científica del segle XIII al XV, de les conviccions i recerques sobre el qual Sarton era conscient del període de decadència, encetada a les darreries del segle XV, i de la que em permeto de citar aquestes paraules angleses: "One may say that a new period began in Catalan literature with the middle of the fourteenth century, a glorious period but unfortunately a short one, for the marriage of Isabella of Castille to Ferdinand of Aragon in 1469 presaged its end".

De vegades és tan sincera la lloança d'aquest autor, que sembla no sols un catalanòfil, sinó fins i tot un nacionalista convençut, almenys els seus judicis històrics foren acceptats pels historiadors nacionalistes dels Països Catalans, des de Rovira i Virgili, fins a Cucurull, tot passant per Ferran Soldevila. De la decadència catalana, precursora d'altres ensorrades més recents als nostres dies, ens parla Sarton amb aquestes paraules que no m'atreveixo a traduir: "Castile and Aragon united in 1479 to thwart Catalan aspirations and outlaw the Catalan language. However, a noble people will not be downed indefinitely. In the nineteenth and twentieth centuries, the Catalan were allowed a renaissance wich was caused the whole world to admire them and to love them. That marvelous renaissance was cruelly broken under our own eyes by the fascist government of Spain. The spirit of Catalonia, however, is not dead, it cannot be killed; it has been driven underground by Spanish brutality, but it will revive some day", i afegeix a títol de nota: "A larg number of excellent and beatiful books have been published in Catalan within the past fifty years - o sigui al segle XX -; all that is now - del 1939 endavant - stopped or rather interrupted. Long live glorious and generous Catalonia". Mots i lloances envers Catalunya i els catalans, en favor de la llengua i del nostre esperit nacional, que al llarg d'un mil·lenni mai no han suscrit els nostres veïns de ponent, i que cap dels hispanistes i catalanòfils d'arreu de l'àrea occidental han confessat de la nostra terra.